

# A BETEGJOGOK ÉS AZ EGÉSZSÉGÜGYI RENDSZER KAPCSOLATA, FUNKCIÓJA.

ANTAL GÉZA<sup>1</sup>

Az aggodalmak és félelmek ellenére mégis 1997. április hónapban elkezdődött a program, modellkísérlet, mely útjára indította a betegjogi képviselőket hét budapesti és vidéki kórházban, illetve klinikán.

A SZÓSZÓLÓ Alapítvány betegjogi kísérleti programját mind Magyarországon, mind pedig külföldön, elsősorban Közép- és Kelet-Európában, igen nagy figyelem kísérte. Az alapítvány közvetlen munkatársai minden fórumot felhasználva bemutatták azt az ombudsmani programot, melynek sem Magyarországon, sem pedig az egész régióban semmilyen hagyománya, előzménye nem volt.

Az 1997-es Egészségügyi törvény betegjogi fejezetének megalkotásában komoly szerepet vállaltak. A kísérleti program rengeteg gyakorlati tapasztalattal szolgált, melynek széleskörű hasznosításán dolgozunk az orvos- betegjog gyakorlati alkalmazása során.

A kezdeményezés a SZÓSZÓLÓ alapítvány részéről igen kedvező visszajelzéseket kapott az intézményektől, beigazolódn látszott már akkor is, hogy számtalan konfliktus helyzetet meg tudnak előzni, meg tudnak oldani az új programban résztvevők méghozzá úgy, hogy nem sérül az egészségügyi hivatásosok tekintélye és integritása, és műhiba pereskedésre sem kerül sor.

Orvosok és nővérek, betegek és hozzátartozók százai tanúsíthatták, hogy a betegjogi képviselők jelenléte és tevékenysége egyáltalán nem jelentette a felek egymás iránti bizalmának megrendülését. Az ombudsmanok jó néhány alkalommal segítséget tudtak, és tudnak nyújtani orvosoknak, nővéreknek és más egészségügyi dolgozóknak ügyes-bajos dolgaikban.

A betegjogi intézmény hivatalos beindulása 2000. június hónapban kezdődött meg.

Az új egészségügyi törvényben megjelent egy fejezet, amely magában foglalja a betegjogi képviselői intézményt.

Az egészségügyi intézményekben tevékenykedő ombudsman az egészségügyi ellátást igénybe vevő betegeknek, klienseknek a jogszabályokban rögzített jogait hivatott érvényre juttatni. A gyakorlat ma is azt igazolja, mint az már korábban is bebizonyosodott, hogy a hatékony betegjogi képviselőnek megfelelő személyiséggel, morális integritással és felkészültséggel kell rendelkeznie.

Járatosnak kell lennie az egészségügyi jogban, az etikában, pszichológiában, a hatékony kommunikáció módszereiben, és mindezeneken felül nem árt, ha orvosi ismeretekkel is rendelkezik, természetesen nem a diszciplínáknak elmélyült ismeretére kell gondolni, inkább csak azok megfelelő szintű ismerete, ami elengedhetetlenül fontos a munkavégzés során.

Az etikai és jogi kérdések az orvos-beteg viszonyban egyre nagyobb figyelmet kapnak az egészségügyi ellátás mindennapjaiban. Az ombudsman, mint jogvédő személy megjelenése az egészségügyi intézményekben sokakban reményt, sokakban félelmet váltott ki.

Ma még korai lenne azt állítani, hogy minden a legnagyobb rendben, gördülékenyen működik.

---

<sup>1</sup> Betegjogi képviselő, PTE TTK PhD hallgató.

2000. június hónaptól működő rendszertől még nem is várható el, hogy teljes körű, egyértelmű pozitív eredményekről adhasson számot, de a jelen, és jövőképek körvonalai mind az orvos-beteg kapcsolatokban egyre inkább arra utalnak, hogy az egészségügyi szolgáltatásban résztvevők, a betegek és a betegjogi képviselők koordináltan együttműködve hatékonyan tudnak együtt, eredményesen dolgozni.

### **Az egészségügyi dolgozók jogai**

Mint minden magyar állampolgárnak, az egészségügyi szolgáltatást végző dolgozónak is joga van ahhoz, hogy emberi méltóságát tiszteletben tartsák.

Mindezen túl, az egészségügyi dolgozót foglalkozása gyakorlása során különös jogok is megilletik:

- Az orvosnak joga, hogy a tudományosan elfogadott vizsgálati és terápiás módszerek közül szabadon válassza meg az adott esetben – a beteg beleegyezésével – alkalmazandó, az általa illetve az ellátásban közreműködő személyek által ismert és gyakorolt, a rendelkezésre álló tárgyi és személyi feltételek mellett végezhető eljárást.

- Az orvos nem kötelezhető arra, hogy az általa választott eljárás helyett más – tudományosan szintén elfogadott – beavatkozást végezzen. Az orvosnak bizonyos esetekben meg kell tagadnia, illetve megtagadhatja a beteg ellátását. Az orvosnak meg kell tagadnia az ellátását abban az esetben, ha:

- az jogszabályba ütközik,
- szakmai szabályba ütközik
- az ellátásra az orvos fizikailag alkalmatlan (pl. beteg),
- a kért ellátásra nincsen szükség.
- a kezelőorvos utasítási joggal rendelkezik
- közfeladatot ellátó személynek minősül, a Btk. 229 § (1) bekezdés. rendelkezik a büntetési tétel mértékéről.

Az ellátást megtagadhatja az orvos akkor, ha:

- a beteg nem igényel azonnali ellátást (későbbre halasztható) feltéve, ha ez a betegre nem ró ésszerűtlen terhet (pl. hosszas várakozás),
- a beteg az együttműködési kötelezettségét súlyosan megsérti (nem áll fenn a sürgős szükség esete),
- az ellátó életét, testi épségét a beteg magatartása veszélyezteti,

Az ellátást megtagadhatja az orvos, de a beteget másik ellátóhoz kell irányítani abban az esetben, ha:

- más betegnek azonnali ellátásra van szüksége,
- nincsenek meg az ellátás feltételei,
  - a beteg sértő, fenyegető magatartást tanúsít (feltéve, ha ezt a magatartást nem a betegsége okozza),
- a beteghez személyes kapcsolat fűzi

- az ellátás az orvos erkölcsi felfogásával, lelkiismereti, vallási meggyőződésével ütközik.

Az orvosnak joga van arra (erkölcsi kötelessége is), hogy betegét körültekintően, szükség szerint fokozatosan, a beteg állapotára és körülményeire tekintettel tájékoztassa.

### **A tájékoztatáshoz való jog**

Az egészségügyi ellátás során a beteg emberi méltósága, autonómiája leggyakrabban az eddigi tapasztalatok alapján megalapozottan az elégtelen tájékoztatás vagy éppen a tájékoztatás elmaradása miatt sérül.

A példák sokaságán keresztül lehetne érzékeltetni mennyire fontos a tájékoztatás, és mennyire lényeges, hogy a beteg tisztában legyen azzal, hogy vele mi történik, mi történhet, avagy milyen szövődmény az, mely bekövetkezhet, akár élete végéig is elkísérheti, változások következhetnek be életkörülményeiben.

Az egészségügyi törvény előírja az orvos tájékoztatási kötelezettségét:

A kezelőorvos a beteg állapota által indokolt rendszerességgel, a tőle elvárható ismereteknek megfelelően és legjobb tudása szerint tájékoztatja a beteget annak egészségügyi állapotáról.

A törvény azt is előírja, hogy ennek a tájékoztatásnak hogyan kell történnie:

A kezelőorvos a beteg tájékoztatását körültekintően, szükség szerint fokozatosan, a beteg állapotára és körülményeire tekintettel végzi.

A beteg tájékoztatása során kiemelt figyelmet kell fordítani a kezelés általánosan ismert, jelentős mellékhatásaira, az esetleges szövődményekre és a beavatkozások lehetséges következményeire, azok előfordulási gyakoriságára.

Meg kell győződni arról, hogy a beteg a tájékoztatást megértette, továbbá szükség esetén gondoskodni kell a tájékoztatott lelki gondozásáról.

Természetesen megtörténhet az is, hogy a beteg nem kíván szembenézni a rá váró megpróbáltatásokkal. Ebben az esetben meg kell beszélnie a kezelőorvosával, hogy milyen mélységű tájékoztatást kér, illetve azt, hogy helyette kit tájékoztassanak.

### **Miről kell a beteget tájékoztatni?**

Amíg az orvosnak kötelessége a tájékoztatás adása, addig a betegnek joga az, hogy: számára érhető módon kapjon tájékoztatást, figyelemmel életkorára, iskolázottságára, ismereteire, lelkiállapotára, e tekintetben megfogalmazott kívánságára, valamint arra, hogy a tájékoztatáshoz szükség esetén tolmácsot vagy jeltolmácsot biztosítsanak.

Mindenképpen közölni kell a beteggel:

- egészségi állapotáról azokat a megállapításokat, melyek tényszerűen jelen vannak, beleértve ennek orvosi megítélését is,
- a javasolt vizsgálatokról, beavatkozásokról,
- a javasolt vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének, illetve elmaradásának
- lehetséges előnyeiről és kockázatairól,
- a vizsgálatok, beavatkozások elvégzésének tervezett időpontjairól,
- döntési jogáról a javasolt vizsgálatok, beavatkozások tekintetében,
- más lehetséges eljárásokról, módszerekről,
- az ellátás folyamatáról és várható kimeneteléről,

- az egyes vizsgálatok, beavatkozások eredményéről,
- a további ellátásokról,
- a javasolt életmódról, valamint
- az ellátásban közvetlenül közreműködő személyek nevét, szakképesítését és beosztását.

Ha beteg a tájékoztatásból valamit nem értett meg, valamiben bizonytalan, újabb problémák merültek fel vagy egyszerűen csak többet akar tudni, akkor nyugodtan kérdezzen orvosától mindaddig, amíg kielégítő válaszokat nem kapott.

A tájékoztatáshoz nem csak a felnőttnek van joga, hanem minden betegnek, aki kapcsolatba tud lépni a környezetével, legyen az cselekvőképes, vagy cselekvőképességében korlátozott.

Amennyiben a beteg csak részben, vagy egyáltalán nem tájékoztatható, akkor a teljes körű tájékoztatást annak a személynek kell megadni, aki a beteg helyett jogosult az orvosi kezelésekre vonatkozó döntéseket meghozni.

### **Mit értünk a betegjog alatt?**

Az új egészségügyi törvény (1997. évi CLIV. tv. a továbbiakban: Egészségügyi törvény) - a magyar jogalkotás történetében először - külön fejezetben sorolja fel azokat a jogokat, amelyek a beteg egészségügyi szolgáltatást igénybe vevő állampolgárokat megilletnek.

Betegjogok alatt jogosultságok összességét kell érteni, amelyek megilletik mindazokat a személyeket, akik az egészségügyi szolgáltatást igénybe veszik.

Az eü.-i törvény a következő betegjogokat nevesíti:

- az egészségügyi ellátáshoz való jog
- az emberi méltósághoz való jog
- a kapcsolattartás joga
- az intézmény elhagyásának joga
- a tájékoztatáshoz való jog
- az önrendelkezéshez való jog
- az ellátás visszautasításának joga
- az eü.-i dokumentáció megismerésének joga
- az orvosi titoktartáshoz való jog
- az orvosi kezeléssel, ellátással kapcsolatos panasz kivizsgálásának joga

Ezekhez a jogokhoz kapcsolódóan néhány példán keresztül szeretném demonstrálni mennyire fontos ezen jogok ismerete mind az orvosnak, mind a betegnek egyaránt, mert a konfliktusok eredőjét a jogi ismeretek hiánya okozza legtöbb esetben.

Új szabályként jelent meg az eü.-i törvényben például a kapcsolattartási jog keretében az a jogszabályban rögzített lehetőség, hogy a szülő nő mellett folyamatosan ott lehet az a nagykorú személy, akit a szülő nő megjelölt. Ezen túlmenően a szülést követően, amennyiben a szülő nő egészségi állapota, valamint az újszülött egészségi állapota nem zárja ki, akkor újszülöttjével egy helyiségben helyezhető el.

Az illetékes szülész osztályvezető főorvos felkeresett problémájával, hogy az anya nem kíván együtt lenni gyermekével, mikor erre az új eü.-i törvény lehetőséget ad, a feltételek mindenben megfelelők, ennek ellenére nem hajlandó élni törvény adta lehetőségével, mondta felháborodottan, ilyenkor mi a jogi helyzet? – hangzott el a kérdés.

A válasz egyértelmű, de igen érdekes, ugyanis látható, hogy az orvos minden erőfeszítésével azon van, hogy betartsa, betartassa az e-i törvényben előírtakat.

Teljesen jogos volt az illető osztályvezető főorvos jogos felháborodása a helyzetet illetően.

A válasz a konfliktushelyzetre a következő: a szülő nőt korlátozni nem lehet önrendelkezési jogában, azonban az illető orvosnak egyet kell tennie. Át kell nyújtani egy „nyilatkozat” felirattal ellátott dokumentumot, melyben két tanú aláírása mellett nyilatkozik a szülő nő, hogy nem kíván élni az eü.-i törvény adta jogaival, nyilatkozik arról, hogy orvosa tájékoztatásától, a házirendtől, eltérően saját akaratának megfelelően kívánja igénybe venni az egészségügyi szolgáltató által nyújtottakat.

Amennyiben az írásban tett nyilatkozatot csatolják a szülő nő dokumentációjához, nem lehet jogi procedúra az ügyből a későbbiek folyamán.

Hangsúlyozottan kérem Önöket arra, hogy mindent szükséges dokumentálni írásban, mert ez az Önök védelmében, és érdekében történik, a későbbiekben így válik elkerülhetővé a konfliktushelyzet.

Annak ellenére, hogy a törvény nem statikus, tehát szükség esetén megváltoztatható, itt valójában a beteg önrendelkezési joga és az orvos erkölcsi meggyőződése, szakmai igyekezete kerül középpontba, ez pedig nem jogi, hanem etikai kategória, amit nem kell törvényi rangra emelni.

A szemléletbeli kérdések megfelelő kultúrájú kommunikációval tisztázhatók. Az egészségügyi törvény életpárti, az orvos hivatalból az, tehát minden módon meg kell próbálnia, hogy a beteg jól döntsön és elfogadja a számára a szükséges és nélkülözhetetlen egészségügyi szolgáltatásokat.

Ehhez az is szükséges, hogy a beteg és orvos alaposan ismerje az egészségügyi törvényre vonatkozó szabályait, rendelkezéseit, mert e nélkül a gyakorlati alkalmazás helyessége és eredményessége nem képzelhető el.

Nekünk betegjogi képviselőket ellátóknak feladata, hogy a megfelelő naprakész informálása az egészségügyi szolgáltatásban dolgozók részére megtörténjék.

A törekvések megvalósítása, valamint annak a kultúrának a kifejlődése, mely ma még úgy gondolom nem egészen valósult meg társadalmunkban, még igen hosszú időt vesz igénybe ahhoz, hogy valóban a betegjog, a betegek jogai mindenki számára ismert és betartható legyen.

A gyakorlatban az elmúlt két esztendő után elmondhatjuk, hogy felszállt az a misztikus köd, mely övezte az orvos – beteg – betegjogi képviselői kapcsolatot.

Veszprém megye hat kórházi intézményét, annak vezetését, munkatársait a fogékonyság jellemezte, és jellemzi a mai napig is, a kommunikáció kezdettől fogva segítette az együttgondolkodást, mely meghozta eredményét régióinkban, a peres ügyek száma elhanyagolhatónak értékelhető.

Figyelemmel a bekövetkezett tudományos, technikai, etikai és társadalmi, valamint a jogrendszer érintő változásokra, továbbá nemzetközi kötelezettségeinkre, az egészség-ügyi rendszer kapcsolata, funkciója meg kell, hogy feleljen a kor követelményeinek.

Ezt a célt szolgálja az a kapcsolat, mely során megvalósul az egészségügy, a betegjog az új egészségügyi törvény keretein belül.

Befejezésül, előadásaim során már többször elhangzott e néhány gondolat, de úgy érzem soha nem elég elmondani, végiggondolni:

**Sírva jössz a világra, körülötted mindenki mosolyog, igyekezz úgy élni, hogy mosolyogva távozhass, s körülötted mindenki sírjon.**